

YARGISAL TUTUM KAVRAMINA SİNEMADAN BİR ÖRNEK: EŞİTLİK SAVAŞÇISI FİLMİ

Arş. Gör. İlknur Rabia TÜRKÖLMEZ*

Öz

Yargı hepimizin hayatıyla iç içe bir alan olması sebebiyle ilgi odağıdır. Yargı kararları herkesin hayatına bir şekilde dokunduğundan da her zaman tartışma konusu olmuşlardır. Akademide dava boyunca nasıl ve neye dayanarak karar verildiği hukuk ve siyaset bilimi ortak alanı olan yargısal karar verme çalışmalarının alt dalı olan yargısal tutum literatüründe incelenmektedir. Akademik çalışmalar dışında da kararları eleştiriye fazlaca maruz kalan yargıçların ele alındığı alanlardan biri de sinemadır. Bu çalışmada Eşitlik Savaşçısı filminde baş karakter olan Ruth Bader Ginsburg ve Moritz v. Commissioner davası örneğiyle yargısal tutum kavramı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonunda ise filmde de yansıtıldığı üzere yargısal karar vermenin kişisel özelliklerden de etkilenerek tutumlara dayanan ve yasalar çerçevesinde de olsa yargıcın geçmiş tecrübeleri ve dönemin şartları gibi etkilere açık olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Yargısal Karar Verme • Yargısal Tutum • Ruth Bader Ginsburg • Eşitlik Savaşçısı Filmi • Sinemada Yargı

* Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Sakarya, Türkiye
| Research Assistant, Sakarya University, Political Science and Public Administration, Sakarya, Turkey.

✉ isirakaya@sakarya.edu.tr • ORCID 0000-0002-7546-5094

✎ **Atıf Şekli** | Cite As: TÜRKÖLMEZ İlknur Rabia, "Yargısal Tutum Kavramına Sinemadan Bir Örnek: Eşitlik Savaşçısı Filmi", *SÜHFD.*, C. 30, S. 1, 2022, s. 195-220.

✎ **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

✎ Bu eser Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır | This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

AN EXAMPLE OF JUDICIAL ATTITUDE: ON THE BASIS OF SEX MOVIE

Abstract

Judiciary is the focus of attention because it is an area intertwined with our lives. Judicial decisions have always been the subject of discussion, as they touch everyone's life in some way. In the academy, how and on what basis the decision is made throughout the case is examined in the literature of judicial attitude, which is a common area of law and political science under the judicial decision-making studies. One of the areas where judges whose decisions are exposed to criticism outside of academic studies are dealt with is cinema. In this study, the concept of judicial attitude has been tried to be evaluated with the example of "On the Basis of Sex" movie which is about Ruth Bader Ginsburg's life and Moritz v. the Commissioner case. As a result of the study, as reflected in the film, it has been seen that judicial decision-making is also influenced by personal characteristics, based on attitudes and open to influences such as the previous experiences of the judge and the conditions of the period, albeit within the framework of the law.

Key Words

Judicial Decision Making • Judicial Attitude • Ruth Bader Ginsburg • On the Basis of Sex Movie • Judiciary in Cinema

GİRİŞ

Mahkemelerde görev yapan hakim ve savcılar, genellikle ciddi, asık suratlı, kuralcı insanlar olarak tanınırlar. Halk arasında çok uzak/soğuk kişiler olmanın yanında, siyasette de taraflı, genellikle yönetimlerin karşısında yer alan muhalif kişiler olarak konumlandırılmaktadırlar. Bu yaklaşımın bir nedeni olarak yargının insanların hayatında diğer kurumlardan farklı bir yere sahip olması gösterilebilir. İnsanların mahkemelerle ya hiç yolu kesişmez ya yargıçları çevrelerindeki insanlardan duyduklarından, filmlerden, haberlerden izledikleri -gazetelerden okudukları şekilde görürler ya da doğrudan mahkeme salonunda korkuyla karışık bir saygı ile iletişim kurduklarından diğer meslek gruplarından farklı bir bakış açısı edinirler. Mahkemede daha önce bulunmuş bireylerin yargıçlara bakışını belirleyen nokta ise çoğunlukla dava sonucudur. Davayı kazanan taraf için mahkeme tarafsız ve adil davranmışken davayı kaybeden taraf için tam tersi taraflı, adil olmayan, kötü hatta yanlış bir karar verici olarak görülmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin tanınmış yargıçlarından Benjamin N. Cardozo¹, hukukçuların diğer insanlardan farklı ve 'sıradan' insanlardan üstün bir noktada değerlendirilmek istediklerini ifade eder. Onun anlattığı yargıçlara göre hukuk eğitimi almış ve hakim-savcı olarak görev yapan kişiler hem yetkileri, hem de karar verdikleri ve bağlı oldukları konular açısından diğer insanlardan farklı bir noktada yer alan karar vericilerdir. Başka bir deyişle 'normal/sıradan' insanlar karar verirken, insani yönlerinden etkilenerek hareket edebilir ve psikolojilerine dikkat edilerek nasıl ve neden karar verdiklerine bakılmalıdır. Ancak hakim ve savcılar daha üst düzey bir konuda karar verdiklerinden psikoloji yargısal karar verme sürecinin dışında tutulmalıdır.² Özellikle ABD'de birçok hukukçu bunu doğal bir durum olarak görürken Cardozo gibi hukukun içinden gelenlerin yargıçların farklı algılanmaması gerektiğini savunması yargısal karar vermede insan unsurunu ele alan çalışmaların da önünü açmıştır. Zaman içinde onun gibi düşünen hukukçuların sayısı artmış ve davranış bilimlerinin de etkisiyle yargısal karar verme diğer örgütsel karar verme sistem ve modellerinden farklı da olsa psikoloji açısından incelenebilir hale gelmiştir. Bu sayede yargısal karar verme sürecinde insan unsurunun varlığı da büyük ölçüde kabul görmüştür. Bakış açısında meydana gelen değişim hukuk içindeki çalışmaları da farklı boyutlara taşımış ve hukuk alanında mahkeme süreçlerinde nasıl ve neden etkilenerek karar verildiğine dayanan yargısal davranış ve yargısal tutum literatürü ortaya çıkmıştır. Bu alanda özellikle ampirik yöntemler kullanılarak ve yüksek mahkeme kararlarına ağırlık verilerek yargı kararlarının arka planında yaşanan süreçler ele alınmıştır.³

Akademik tartışmalarla oluşan literatürün yanında, edebiyatta, tiyatro ve sinemada mahkemeler ve yargı kararlarıyla ilgili birçok eser üretilmekte, yargı kararları son yıllarda sosyal medyanın da etkisiyle

¹ CARDOZO, Benjamin N., and KAUFMAN, Andrew L. The Nature of the Judicial Process, Quid Pro Books, 2010.

² CARDOZO, Benjamin N., Yargı Sürecinin Doğası, (Çev. Muzaffer DÜLGER ve Sedat ERÇİN), Tekin Yayınevi, İstanbul, 2018.

³ MILES, Thomas J. & SUNSTEIN, Cass R. The new legal realism. U. Chi. L. Rev. 75, 2008.

gündelik hayatın gündemini de belirleyebilmektedir.⁴ Çoğunlukla kişisel görüş ve tecrübeleri yansıtan bu yorumlar, tartışmalar ve özellikle sanat eserleri, toplumun hukuk kurumuna bakışı üzerinde farklı boyutlarda etkili olmaktadır. Sinema dünyasında ana mekânı mahkeme salonları olan birçok film karşımıza çıkmaktadır.⁵ Filmler genellikle dava taraflarına ya da jüriye odaklanırken, çok az bir kısmı davada masanın diğer tarafında yer alan ve asıl sonucu belirleyen yargıçlara odaklanmaktadır. Hatta birçoğunda konunun yargıçlardan neredeyse bağımsız ilerlediğini söylemek mümkündür. Sinemada hukuku ele alan film konuları mitolojik dönemlere kadar gitse de filmlerdeki hukukla ilgili hususların akademik olarak dikkat çekmesi ancak 1900'lerin sonunda olmuştur. Öncesinde hukukçular için sinema büyük ölçüde sadece estetik kaygılar taşıyan bir sanat alanı olarak kabul edilmiştir.⁶

Farklı yorum ve görüşlerle ele alınan mahkemeler sinema ve televizyonda da birçok dizi ve filme konu olmuştur.⁷ "Bülbülü Öldürmek"⁸, "12 Öfkeli Adam"⁹, "Kız Kardeşimin Hikayesi"¹⁰, "Reis Bey"¹¹, vb. gibi kurgu filmlerin dışında "Şikago Yedilisi'nin Yargılanması"¹², "Nüremberg Duruşması"¹³, gibi gerçek hayattan esinlenerek yapılmış filmler de mevcuttur.

Çalışmada inceleyeceğimiz "On the Basis of Sex" filmi ise Türkçe'ye Eşitlik Savaşçısı adıyla çevrilmiş ve Ruth Bader Ginsburg isimli

⁴ MİSAFİR, Selim, Devlet ve İnsan Hakları Perspektifinden Hukuk ve Sinema, Ankara, Astana Yayınları, 2021, s. 33-56.

⁵ MİSAFİR, s. 57.

⁶ MİSAFİR, s. 59.

⁷ METİN, Sevtap, (eds.), Hukuku Sinemada Görmek, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2015, X-XI.

⁸ https://www.imdb.com/title/tt0056592/?ref_=nv_sr_srsrg_0 (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

⁹ https://www.imdb.com/title/tt0050083/?ref_=nv_sr_srsrg_0 (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

¹⁰ https://www.imdb.com/title/tt1078588/?ref_=fn_al_tt_1 (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

¹¹ https://www.imdb.com/title/tt1279180/?ref_=fn_al_tt_1 (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

¹² https://www.imdb.com/title/tt1070874/?ref_=nv_sr_srsrg_8 (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

¹³ https://www.imdb.com/title/tt0055031/?ref_=nv_sr_srsrg_0 (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

yargıcın hayatından esinlenerek hazırlanmış bir eserdir.¹⁴ Yargıç Ginsburg'un kendi yaşadığı cinsiyetçi ayrımcılıklar ve sonrasındaki mücadelelerinin de etkisiyle Amerika'da kadın haklarının hukuk alanındaki yükselişini konu alan film mahkemelerde nasıl karar verildiğini de ortaya koymaktadır. Eşitlik Savaşçısı filmi de gerçek hayattan esinlenilerek çekilmiş, tarihsel açıdan hukuk süreçlerini ve bazı hakların gelişimini ele alan bir yapımdır. 2020 yılı sonunda vefatına kadar Amerikan Yüksek Mahkemesinde yargıç olarak görev yapan Ruth Bader Ginsburg'un hayatı üzerinden ABD'deki kadın haklarının gelişimi ve hukuk önünde kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik ilk adımların atılmasına öncülük eden vergi kanunuyla ilgili bir dava etrafında şekillenen bir yapımdır. Filmin ana konusu ve mesajlarının yanında Ginsburg'un üniversite eğitiminden itibaren yaşadıkları ise arka planda hukukçuların ve yargıçların karar verirken nelere dikkat ettiğini de bir bakıma gözler önüne sermektedir.

Bu çalışmada da yargısal tutum teorik arka planından hareketle Eşitlik Savaşçısı filmindeki sahneler ele alınarak yargıçların davalarda son kararı nasıl verdiği ve karar verme sürecinde hangi faktörlerin etkili olduğu ortaya konmaya çalışılacaktır. Örnek olay olarak tercih edilen filmin kurgu yanları olmakla birlikte, Yargıç Ginsburg'un gerçek hayat serüvenine büyük ölçüde sadık kalındığının filmde belirtilmiş olması nedeniyle bu alanda bir başlangıç olarak tercih edilmiştir. Filmi doğru analiz edebilmek için de ilk olarak yargısal tutum literatürüne kısaca değinilmelidir. Literatürün özetlenmesinin ardından filmin genel hikayesiyle birlikte filmde bahsi geçen dava ve Ruth Bader Ginsburg'un hayatı hakkında bilgilere yer verilecektir. Son olarak da filmin yargısal tutum literatürüne göre değerlendirilmesi yapılacaktır. Çalışma bir sinema eser incelemesi olmadığından değerlendirme bölümünde filmin yalnızca yargıçlarla ilgili kısımları ele alınacaktır.

I. YARGISAL TUTUM KAVRAMINA GENEL BAKIŞ

Yargısal karar verme, hukuki bir süreç olmaktan öte bir davranış olarak ele alındığında, bu davranışın arkasında yatan sebepler de anali-

¹⁴ <https://www.imdb.com/title/tt4669788/> (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

tik olarak incelenebilir hale gelmektedir. Yargısal karar verme¹⁵ kavramı ve süreçlerinin sosyal psikolojiyle ilişkili olduğu klasik normatif hukuk yaklaşımlarına ters düşmektedir. Ancak sosyal psikoloji bakış açısıyla yargısal karar vermeyi inceleyen çalışmalar 'yargıçlar insandır' önermesini kullanarak yargı kararlarının birer davranış olarak ele almaktadırlar.¹⁶ Sosyal psikoloji disiplininde yer alan değer, tutum ve davranış olguları, kişiliği etkileyen en önemli faktörler olarak belirtilmektedir¹⁷. Yargısal karar verme de davranış olarak ele alınırken değer ve tutumlar açısından incelenebilir hale gelmektedir.

Sosyal psikolojide karar vermeyi etkileyen tutum olgusu yargısal karar vermede yargıç tutumu ya da yargısal tutum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargısal tutum¹⁸ en dar anlamda yargıçların karar verirken etkisi altında kaldıkları psikolojik etkenleri ortaya koymaktadır. Yargıç tutumu bireysel tutumdan farklı olarak kişisel eğilimlerin yanı sıra yasaların da etkisi altında olduğu bir tutum biçimidir. Bu nedenle yargısal tutumun belirlenmesinde normatif hukuki boyut asla göz ardı edilmemelidir. Bu bakımdan yukarıda bahsettiğimiz ve yeni nesil hukukçuların da benimsediği "yargıçların da birer insan olduğu"na dair yaklaşım ile normatif yaklaşımlar arasında ortak bir nokta yakalanmış olur.¹⁹

Geniş anlamda bakıldığında ise yargısal tutumu en net ortaya koyan çalışma Segal ve Spaeth'in "The Supreme Court and the Attitudinal Model" adlı çalışmalarıdır. Çalışmada ABD Federal Yüksek Mahkeme kararları üzerinden yargıçların nasıl karar verdiği incelenmiş ve daha önce yapılan çalışmalarda katılarak üç ana modelle karar verildiği tespit edilmiştir. Yasal, tutumsal ve stratejik olarak adlandırılan modellerden

¹⁵ WRIGHTSMAN, Lawrence S. "Judicial decision making: Is psychology relevant?" Vol. 11. Springer Science & Business Media, 2012.

¹⁶ KLEIN, David E., & Gregory Mitchell, eds. The Psychology of Judicial Decision Making. Oxford University Press, 2010, XIII.

¹⁷ ARONSON, E., WILSON, T. D., AKERT, R. M., & GÜNDÜZ, O. Sosyal Psikoloji, Kaknüs Yayınları, 2012.

¹⁸ YILDIRIM, Engin, & GÜLENER, Serdar, "Anayasa Mahkemesi Kadın Üyelerinin Yargısal Tutumları: Ampirik Bir Araştırma." Anayasa Hukuku Dergisi 6.11, 2017, s. 51-84.

¹⁹ WILLIAMS, Damian. Legalism, Judicial Rational-Choice, and the Majority Opinion in Citizens United. 2018, s. 5-7.

yasal model, yargıçların sadece mevzuata göre karar verdiğini belirtirken tutumsal ve stratejik modeller yasaların üstüne farklı değişkenlerden de etkilenecek karar verildiğini ifade etmektedir. Yargısal tutum kavramının da çıkış noktası olarak alınabilen tutumsal modele göre yargıçlar kişisel tutumlarından etkilenecek karar vermektedirler ki bu tutumlar yargıcın mezun olduğu okul, yaşadığı çevre, cinsiyet, ırk, siyasi görüş, atamasını yapan devlet başkanı vb. birçok faktörden oluşmaktadır. Stratejik model ise tutumsal model ise tutumlara ek olarak dönemin şartları, kamuoyu beklentileri gibi yargıçların kişisel tercih ve beklentilerini aşan çevresel faktörleri de karar verme sürecine dahil etmektedir.²⁰

Literatürde geniş çalışma alanı bulan yargısal tutum kavramı, bazı akademisyenler tarafından yargıç davranışı²¹ ile aynı anlamda kullanılmaktadır. Ancak davranış ve tutum birbirinden farklı kavramlardır. Somut olarak açıklayacak olursak bir davada yargıcın verdiği karar ya da oy yargıç davranışını ifade ederken, yargıcın tutumu bu davranışın arkasında yatan yani elindeki dosyadan hareketle o kararı vermesini sağlayan -bilinçli ya da bilinçsiz -kişisel etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Aradaki farkın en önemli nedeni aynı oyu kullanan ya da kararı veren yargıçların sebeplerinin birbirinden farklılık gösterebilmesidir. Bu farklılık en net mahkeme kararlarına eklenen muhalefet ya da farklı gerekçe şerhlerinde görülmektedir. Aynı kanunlar ele alınarak farklı sonuçlara ulaşılmasının bir başka nedeni de yorumlamanın farklılaşabilmesidir. Kanunların her zaman açık ve somut olamaması nedeniyle, yargıçlar karar verme sürecinde ilgili düzenlemeleri yorum, uyarılama ve yeniden tasarılama yöntemleriyle ilgili olayla bağdaştırmaktadır²²

Ancak tutum hukuki metnin etkisi altında yargıcın kişisel yorumlarını etkileyen bir olgu olması nedeniyle yargısal kararın saiklerini cid-

²⁰ SEGAL, J. A., & SPAETH, H. J. (2002). *The Supreme Court and the attitudinal model revisited*, Cambridge University Press.

²¹ BAUM, Lawrence. *The Puzzle of Judicial Behavior*. University of Michigan Press, 2009., SEGAL, Jeffrey A. "Judicial behavior", *The Oxford Handbook of Political Science*, 2008.

²² ODER, Bertil Emrah. *Anayasa Yargısında Yorum Yöntemleri: Hukuksal Yöntem Bilime Dayalı Karşılaştırmalı Bir Araştırma*, Beta, 2010, s.1.

di biçimde dönüştürebilmektedir. Görünürde çok normal sayılabilecek bir kararın arkasında yargıcın ileriye dönük kariyer beklentilerinden doğan tutum değişikliğinin etkisinin dahi görüldüğünü iddia eden çalışmalara da rastlanmaktadır.²³ Ancak unutulmamalıdır ki literatürde böyle bir yaklaşımın olması ve yargıçların bazı kararlarının kariyer hedeflerine uygun görünmesi her zaman kariyerlerine göre karar verdikleri anlamına gelmemektedir. Burada bakılması gereken kariyer hedefine uygun olsun ya da olmasın benzer davalarda benzer kararı verip vermeyeceğidir. Yargıç davranışını inceleyen akademisyenler belli durumlarda kariyer hedeflerinin etkisini görmezden gelebilirler. Bunun nedeni genellikle Yüksek Mahkeme yargıçlarını merkeze alan karar incelemeleri yapmalarıdır²⁴. Yüksek Mahkemeden daha üst bir kariyer hedefi olmayacağından karar vermeyi etkileyen faktörler arasında gelecek kaygısının yok sayılması sorun teşkil etmeyebilir. Ancak bu durumda yargı dışındaki kariyer hedefleri de tamamen yok sayılmaktadır. Özellikle ABD örneğinde yargıçların daha sonra senatörlük, başkanlık, belediye başkanlığı gibi hedeflerinin de olmayacağı kabulüyle inceleme yapılmış olur. Öte yandan yargıçların atanma süreçleri dolayısıyla tepki çekmek nedeniyle yukarıda sayılan etkilerin devam ettiği de karşılaşılan bir durumdur. Geleceğe yönelik etki ihtimalini ele alırken de yargıçların görev süresi ve şekli ele alınmalıdır. Ömür boyu görev yapacak yargıçların gelecek beklentisinden daha az etkilenmesi olağanken, tekrar seçilme ya da kısıtlı süre çalışma durumu olanların dış etkilere daha açık olduğu söylenebilir.²⁵

Yargısal karar verme dışarıdan bakıldığında standartları olan sınırları belli, net bir süreç gibi görünebilmektedir. Mahkemelerin işleyişi

²³ WEIDEN, David L. *Judicial Decision-Making In Comparative Perspective: Ideology, Law And Activism In Constitutional Courts*, 2007, unpublished doctoral dissertation, Austin., p. 8., WEIDEN, David L. "Judicial politicization, ideology, and activism at the high courts of the United States, Canada, and Australia." *Political Research Quarterly* 64.2, 2011, pp. 335-347.

²⁴ BAUM, Lawrence. "Motivation and Judicial Behavior: Expanding the scope of inquiry." (Klein, David E., and Gregory Mitchell, eds). *The psychology of judicial decision making*, 2010, pp. 3-25., BAUM, Lawrence, *Judges and their Audiences: A Perspective on Judicial Behavior.*, 2006.

²⁵ WEIDEN, s. 56.

de yargıçların dava konusu dosyayı inceleyip gerekli durumda tarafları dinleyerek bu konudaki yasal düzenlemeler doğrultusunda karar vermesi biçimindedir.²⁶ Ancak karar süreci her zaman bu kadar basit ve doğrusal değildir. Süreçlerin yapısal boyutu kararı veren ve karardan etkilenen bireyleri tamamen dışarıda bırakmaktadır. Bu bakımdan insan faktörü, yargısal karar verme sürecinin tamamen dışında tutulursa bu sürece ilişkin değerlendirmeler de eksik ya da hatalı olacaktır.

Davanın birçok bileşeni olduğu gibi karar vericiyi etkileyen kişisel faktörler de oldukça fazladır. Yargısal karar vermeyi etkileyen faktörleri, yargıcın cinsiyeti, sosyoekonomik geçmişi, mezun olduğu üniversite, atandığı ve kararın verildiği dönemlerin politik ortamı, kişisel beklenti ve tutumlar vb. olarak sıralamak mümkündür. Yargısal tutum olarak adlandırılan yargısal karar verme sürecini etkileyen kişisel faktörler, davaya bakan ya da incelemeyi yapan mahkemeye göre değişebilmektedir. Birinci derece mahkemelerde taraflar, jüri ve yasaların başat faktör olduğu görülürken, mahkeme derecesi yükseldikçe etkili olan faktörler de çeşitlenmektedir.²⁷

Yargıçlar, yasanın açıklığı / anlaşılabilirliği ve ayrıntı verme düzeyi ile yazılı anayasanın varlığına göre değişkenlik gösteren oranda kanuna anlam yüklemektedirler. Ancak yargıçların takdir yetkisi onların tamamen keyfi ve kişisel görüşlerine dayanarak karar verdiği anlamına gelmemektedir.²⁸ Yargıçlar karar verirken emsal kararlara uyma, gerekçeli karar verme, hukukun evrensel ilkelerine uymak zorunda olduklarından takdir yetkisini sınırlı bir şekilde kullanmaktadırlar.²⁹ Öte yandan yargıçların kişisel tercihlerinden tamamen uzaklaştığını söylemek de mümkün görünmemektedir. Bu nedenle nasıl ve neye dayanarak karar verdikleri dikkatle incelenmelidir.

²⁶ HİRŞ, Ernest E. *Pratik Hukukta Metot* (Güncellenmiş 8. Baskıdan Tıpkı Basım), Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2018, s. 7-63.

²⁷ SPAETH, Harold J. "The Attitudinal Model." In *Contemplating Courts*, ed. Lee Epstein. Washington, DC: CQ Press, 1995.

²⁸ UZUN, Ertuğrul. "HLA Hart: Kurallar Sistemi Olarak Hukuk." *Çağdaş Hukuk Düşüncesine Giriş*, UZUN, Ertuğrul (ed.), İthaki Yayınları, İstanbul, 2015, s. 165.

²⁹ ERDOĞAN, s. 96.

Hukuk metinlerinin açık ve bariz olduğu durumda sadece yasaların uygulanması ve yargıçların da kanunların sözcüsü olarak çalışması kaçınılmazdır. Ne yazık ki yasaların her zaman açık ve bariz olması ütopyik görünmektedir. Değişen dünyaya uyum sağlayacak hızda hukuk yapımı da mümkün olamayacağından hukuk çoğu zaman günceli geriden takip etmektedir. Bir olay yaşanmadan olacaklar bilinemeyeceğinden yasa yapıcının ileri görüşlülüğü her zaman yeterli olamaz. Bu da yargıçların bu türden hukuki boşlukları doldurmasını zorunlu kılmaktadır.³⁰ Hukuk metinlerinin belirliliği/ belirsizliği konusunda hukuk dünyasında da tartışmalar klasik hukuk anlayışından günümüze süregelmiştir. Hukuk boşluğunun ve bu durumda yargıçların hukuk yaratmasının kaçınılmaz olduğunu savunan doğal hukuk yaklaşımlarının karşısında hukuki realistler³¹, hukuki pozitivistler³² ve Hart³³ gibi hukuku kurallar sistemi olarak görenler için ise hukuk boşluğu olabilse de istisnaidir ve bu durum hukuk sisteminin dışına çıkılmasına neden olmamaktadır.³⁴ Hart 'ın kurallar sistemine³⁵ göre hukukta normlar iki bölümü olan bir alan olarak düşünülebilir. İlk alan birincil kurallar da diyebileceğimiz kesinlik çekirdeğini oluştururken, ikinci alan ise şüphe bölgesi³⁶ olarak adlandırdığı, müphemlik saçağı ve açık metin³⁷ alanından oluşmaktadır. Belirsizliğin olduğu bu alan yargıçların takdir alanını oluşturmaktadır. Bu alanda yargıç farklı yorum alternatifleri arasından seçim yapar ve hangi yorumu yapacağı net değildir.³⁸ Hart'a göre³⁹ bu

³⁰ ERDOĞAN, s. 95.

³¹ UZUN, s. 163.

³² TORUN, Yıldırım. Hukuk felsefesi, Orion Kitabevi, 2012, s. 263-280.

³³ HART, Herbert Lionel Adolphus, The Concept of Law, Oxford Universty Press, 2012.

³⁴ ÖKTEM, Niyazi & TÜRKBAĞ, Ahmet Ulvi, Felsefe Sosyoloji Hukuk ve Devlet, Der Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2017, s. 479.

³⁵ CEYLAN, Şule Şahin. HLA Hart'ın hukuk kavramı. On İki Levha Yayıncılık, 2014, s.67-70.

³⁶ HART, s. 124.

³⁷ CEYLAN, s.144.

³⁸ KENNEDY, Duncan, Modern Hukukun Kaderi, Dost Yayınları, Ankara, 2017, s. 112.

³⁹ HART, s. 125.

noktada da yine alternatif yorumlar⁴⁰ olduğundan yargıcın keyfiliği ya da bir yasa koyucu rolüne soyunma durumu söz konusu değildir.⁴¹ Dworkin⁴² ise Hart'ı bu noktada eleştirerek yargıcın boşluğu doldurmak için takdir kullanması durumunda yasa yapma gücüne sahip olacağını ve bu hakkın ona tanınmaması gerektiğini ifade eder.⁴³ Dworkin'in e göre davaların 'doğru' sonuçları vardır ve yargıçlar o sonuca ulaşmalıdır ve ulaşabilirler.⁴⁴ Dava süreçlerinde de bir dosya önüne geldiğinde yargıcın ulaşmak istediği bir sonuç bulunduğu söylenebilir. Bu sonucun öncelikle adalet dağıtımının tesis edilmesine katkı sunacak, itiraz halinde üst mahkemeler tarafından da onanarak geçerliliği kanıtlanacak bir karar olması beklenir. Bunun yanı sıra kararı verecek olan yargıcın hukuki çevresi ve yakınları tarafından onaylanan ve benimsenen, davanın tarafları tarafından kabul edilen ve kamuoyunu tatmin eden bir kararın çıkması da bir başka beklentidir. Bu kadar farklı faktörün aynı anda bir kararda etkili olabilmesinin bir nedeni kanun açık olsa bile bazen hakaniyetli karar ile hukuki olan arasında doğan fark ya da çatışmalardır⁴⁵. Anayasa yargısında karar verme süreci incelendiğinde yargıçların, görünen yasal düzenlemelerin yanında, kişisel hukuki idealleri, görev aldıkları mahkemelerin türü ve derecesi, sosyal faktörler, kamuoyu vb. birçok başka unsurun da etkisinde kalarak sonuca ulaştığı görülmüştür.

46

40 WALUCHOW, Wilfrid J. "Hart, Legal Rules and Palm Tree Justice." *Law and Philosophy* 4.1, 1985, pp. 41-70, s. 53.

41 UZUN, s. 165.

42 DWORKIN, Ronald M. "The model of rules." *The University of Chicago Law Review* 35.1, 1967, pp. 14-46.

43 AKBAŞ, Kasım, "Ronald Dworkin: Pozitivizmin ve Doğal Hukukun Eleştirisinden Bir 'Yargılama Kuramı'na", *Çağdaş Hukuk Düşüncesine Giriş*, UZUN, Ertuğrul (ed.), İthaki Yayınları, İstanbul, 2015, s.206-207.

44 DWORKIN, s. 34.

45 KENNEDY, s. 134.

46 DEDE, Savaş, *Toplumsal faktörlerin hâkimlerin kararları üzerindeki etkisi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, 2016, s. 104-108.

II. EŞİTLİK SAVAŞÇISI FİLMİNE GENEL BAKIŞ

2018 yılında vizyona giren Mimi Leder yönetmenliğindeki filmin senaryosu Daniel Stiepleman'a aittir. Filmde Ginsburg karakterine Felicity Jones hayat verirken, Armie Hammer, Justin Theroux, Kathy Bates ve Sam Waterson gibi isimler de ona eşlik etmektedir.⁴⁷ Eski Yüksek Mahkeme yargıçısı olan ve yakın zamanda vefat eden Ruth Bader Ginsburg'un hayatından esinlenerek çekilen ve Ginsburg'un Harvard'daki ilk günüyle başlayan filmde, başlangıç kısmında genel olarak okul hayatı anlatılmıştır. Okul hayatında maruz kaldığı ayrımcılık, aldığı bazı derslerden kesitlerle beraber evliliği, eşinin hastalığı ve çocuklarıyla ilişkisinin yanında mezuniyet sonrası iş arama sürecinde karşılaştığı zorluklar, tüm şartları sağlamasına rağmen kadın olduğu için hiçbir avukatlık bürosunda işe alınmaması sonrası Columbia Üniversitesinde çalışmak zorunda kalması ve görev süresi boyunca derslerde kadın hakları üzerine farklı bakış açılarını öğrencileriyle paylaşması anlatılmıştır.

ABD'de hep kadın müvekkiller üzerinden yargıya taşınan ve başarısız olan kadın-erkek eşitsizliği mücadelesi Moritz davasıyla bu kez bir erkeğin cinsiyeti nedeniyle mağdur olmasına dikkat çekmiştir. Ginsburgların Charles Moritz'i temsil ettikleri dava sürecinde, hakimlerin bakış açısı, karşı tarafın kullandığı argümanlar ve davanın kendisi filmin ikinci yarısını oluşturmaktadır. Dava sonucu ise sadece tek bir kişiyi etkilememiş ve ortaya çıkan emsal kararlar ABD kanunlarındaki kadın-erkek eşitsizliklerinin bir bir ortadan kaldırılmasını sağlayan bir domino etkisi başlamıştır. Davanın sonuçlanmasıyla biten filmde ana tema olarak Ginsburg'un hayatı çevresinde Amerika'da toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin nasıl yıkılmaya çalışıldığı anlatılmaktadır.⁴⁸

Film kadın-erkek eşitliği savaşını anlattığı için açılış sahnesinde yüzlerce erkek arasında yürüyen Ruth Ginsburg ilerleyen sahnelerde neler yaşanacağına dair fikir vermektedir. Aynı gün gerçekleştirilen Harvard Hukuk Fakültesi açılış konuşmasında dekanın üzerinde durduğu 'Harvard adamı' nasıl olmalıdır vurgusu kadınları tamamen yok saymaktadır. Açılış seremonisinin devamı olarak dekanın evinde verdi-

⁴⁷ <https://www.beyazperde.com/filmler/film-237762/> (Erişim tarihi: 30/08/2021)

⁴⁸ <https://time.com/5478411/on-the-basis-of-sex-true-story/> (Erişim tarihi: 10/08/2021).

ği yemeğe o sene fakülteye kabul edilen 9 kadın öğrenciyi (tüm kadın öğrencilerin sayısı) onurlandırıyormuş gibi çağırması ancak yemekte onlara yönelttiği 'fakültede bir erkeğin olabilecek yeri neden işgal ettikleri' sorusu, aslında kadınların akademik hayatta istenmediğinin bir başka göstergesidir. Nitekim filmin ilerleyen sahnelerinde dekan 10 yılını Harvard Hukuk'a kadın alınmaması için mücadeleyle geçirdim sözüyle de cinsiyetçi tavrını açık etmiştir.

Filmde yer alan erkeklerin çoğunun da dekanla aynı görüşte olduğu açıktır. Yargı süreçlerinde de uzun zamandır kadınları yok sayan bir bakış açısı hakimdir. Birçoğu Harvard mezunu olan hukukçuların da tıpkı dekan gibi düşündüğüne bakılarak esasen Harvard ekolünün yargı süreçlerinde etkili bir faktör olduğu görülmektedir. Kanun önünde eşitlik söz konusu olduğunda çoğu davada kadınların siyahilerin gerisinde yer aldığı fark edilmiş ve ırkla cinsiyetin farklı olduğu bu nedenle kadın ve siyahi karşılaştırması yapılamayacağı ifade edilmiştir. Bu yolla hem kişisel hem de çevresel görüşlerin yargıda çok ciddi etkiye sahip olduğu gösterilmektedir.

Harvard'da okuduğu iki sene sınıfının birincisi olan Ginsburg daha sonra Colombia Üniversitesine geçiş yapmış ve oradan da birincilikle mezun olmuştur. Ancak cinsiyeti ve bir yandan da Yahudi olması sebebiyle avukatlık firmaları iş vermeyi reddetmiş. Avukat olarak çalışamayacağını anlayan Ginsburg, Colombia Üniversitesinde profesör olarak çalışmıştır. Hukuk camiasındaki bu yaklaşım da yine yargıdaki kalıplaşmış görüşlerden bir başkasıdır. Onlara göre kadının asli görevi eve ve çocuğa bakmaktır. Çalışmak isteyen kadın ise öğretmen, hemşire ya da sekreter olmalıdır. Aynı şekilde bir erkek de öğretmen, hemşire ya da sekreter olamaz hatta olmamalıdır. Amerikan sisteminde o yıllarda bahsi geçen cinsiyete dayalı düzenlemeler ise yasalarda mevcuttur.

Filmde Moritz davasının temyize hazırlık süreci ve süreç boyunca davada görevli hakimleri etkileyerek istedikleri sonuca ulaşabilecekleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Hazırlık sürecinde davalı ve davacı taraf mahkemede görevli üç yargıcın, daha önceki davalarda nasıl kararlar verdiği, politik konularda hangi görüşlere sahip olduğu hatta aile yapısı, yaşı gibi unsurları bile dikkate alarak savunma dosyalarını hazırlamaktadırlar. Duruşma boyunca yargıçlarla ilgili bu edinilen bilgilere göre

hareket edilmeye çalışılmış ve Ginsburg'un son konuşmasının da etkisiyle Moritz idareye karşı davayı kazanmıştır. Film duruşma sonrasında kısaca davanın etkisinden ve Ginsburg'un Yüksek Mahkemede yargıç oluşundan bahsederek biter.

III. FİLMİN GINSBURG'UN GERÇEK YAŞAMIYLA BENZERLİKLERİ

Filmin baş karakteri olan 1933 doğumlu Ginsburg, Amerikan Yüksek Mahkemesine atanan ikinci kadın yargıçtır. Cornell Üniversitesinde okurken hukuk öğrencisi olan Martin Ginsburg'la tanışıp evlenmiş ve sonrasında Harvard Hukuk Fakültesine giriş yapmıştır. Ginsburg, öğrenciliği boyunca okulda birçok ayrımcılığa maruz kalmış ve sık sık kadın öğrencilerin kaliteli erkek öğrencilerin yerlerini çaldıkları yönünde bir baskıyla karşılaşmıştır. Buna rağmen okulda çok başarılı bir öğrenci olan Ginsburg eşinin kansere yakalanması sonucu geçirdiği zor günler nedeniyle ve sonrasında eşinin New York'ta işe başlamasıyla Columbia Üniversitesine geçiş yapmış ve eğitimini orada tamamlamıştır.⁴⁹

Okulu tüm baskılara rağmen birinci bitiren Ginsburg, mezuniyet sonrası Columbia Üniversitesinde akademisyen olarak çalışmaya başlamıştır. Üniversitedeki kadrolu ilk kadın profesör olan Ginsburg bir dönem Amerikan Sivil Özgürlükler Birliği Kadın Hakları Projesine (The Women's Rights Project of the American Civil Liberties Union) de başkanlık etmiştir.⁵⁰ 1980'de Temyiz Mahkemesinde yargıç olarak göreve başlayan Ginsburg, 1993'te Başkan Clinton'ın aday göstermesi üzerine tartışmalara neden olsa da Senatodan 96 kabul oyuna karşın 3 ret oyuyla Yüksek Mahkemeye yargıç olarak seçilmiştir.⁵¹ Vefatına kadar da Mahkemede görevine devam eden Ginsburg, özellikle kadın-erkek eşitliği konusunda çok fazla ilerlemeye öncülük etmiştir. Donald Trump'ın başkan olmasına açıkça karşı çıkmış ve görüşleri nedeniyle de Trump'ın tepkisini çekmiştir. Öte yandan Trump karşıtı gruplar 86 yaşındaki Ginsburg'un Trump'ın yargıdaki gücüne engel teşkil etmesi dolayısıyla

⁴⁹ <https://www.history.com/topics/womens-history/ruth-bader-ginsburg> (Erişim Tarihi: 27/09/2021)

⁵⁰ <https://time.com/5478411>

⁵¹ <https://www.biography.com/law-figure/ruth-bader-ginsburg> (Erişim tarihi: 30/08/2021)

desteklerini her zaman göstermişlerdir. 18 Eylül 2020'de vefat eden, hukuki başarıları, kadın haklarına katkısı ile dikkat çeken Ginsburg hakkında kitaplar ve makaleler yazılmış, onunla ilgili birçok program yapılmış⁵² BBC tarafından RBG isimli bir belgesel filmi de çekilmiştir. Ayrıca yargıç olmadan önce de bir profesör olan Ginsburg'un yazdığı birçok yayını bulunmaktadır.⁵³

IV. MORITZ DAVASININ HUKUKİ DEĞERLENDİRMESİ

Hukuki açıdan filmdeki olayları değerlendirmek için ise filmde tema edilen davayı incelemek yerinde olacaktır. Filmler gerçeklerden esinlenilse de belgesel olmadığından gerçek olayı incelemeyi yorum yapmak eksik, belki de yanlış sonuçlara varılmasına neden olabilmektedir. Davanın aslı, Charles E. Moritz, Petitioner-appellant, v. Commissioner of Internal Revenue, Respondent-appellee, 469 F.2d 466 (10th Cir. 1972) dosyasıdır⁵⁴. Charles E. Moritz' in idareye açtığı dava, Vergi Kanununun 214. maddesi gereğince vergi indirimi talebidir. İlgili kanun maddesine göre evde hasta ebeveynlerine bakmak için bakıcı tutan kişi vergi indirimi alabilmektedir fakat ilgili düzenleme kadınlar ve dul erkekler içindir. Bu nedenle de bekar bir erkek olarak Moritz'in vergi indirimine ilişkin talebi reddedilmiştir.

Moritz, daha önce hiç evlenmemiş bekar bir erkek olarak hasta annesinin bakımını üstlenmiş ve bu şartlardan dolayı vergi indirimini talep etmiştir. Ancak davada tartışmaya sebep olan 214. maddenin ilk

⁵² RBG hakkındaki farklı yayınlar için bkz.,

<https://www.bbc.co.uk/programmes/w3ct047z> (Erişim tarihi: 30/08/2021)

<https://www.youtube.com/watch?v=qRqe43iwhbw> (Erişim Tarihi: 02/09/2021)

<https://www.youtube.com/watch?v=QuB4vr6Elok> (Erişim Tarihi: 02/09/2021)

⁵³ Ginsburg'un bazı yayınları için bkz. GINSBURG, Ruth Bader. "Gender and the Constitution." U. Cin. L. Rev. 44, 1975., GINSBURG, Ruth Bader. "Some thoughts on autonomy and equality in relation to Roe v. Wade." NCL Rev. 63, 1984. Ginsburg, Ruth Bader. Speaking in a judicial voice. New York University Press, 2001., Ginsburg, Ruth Bader. "Sexual Equality Under the Fourteenth and Equal Rights Amendments." Wash. ULQ, 1979., GINSBURG, Ruth Bader, & Peter W. Huber. "The intercircuit committee." Harv. L. Rev. 100, 1986. GINSBURG, Ruth Bader, and Deborah Jones Merritt. "Affirmative action: an international human rights dialogue." Cardozo L. Rev. 21, 1999.

⁵⁴ <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/469/466/79852/> (Erişim Tarihi: 20/09/2021)

bendi:⁵⁵ “Genel kural —Bir veya daha fazla bakmakla yükümlü olunan kişinin bakımı için, kadın veya dul bir vergi mükellefine vergilendirme dönemi boyunca ödenen giderlerin indirimli olarak hesaplanmasına izin verilir.” şeklinde çevrilebilir ve bu maddeye göre Moritz’in indirim alamayacağı çok açıktır. Bu nedenle de Moritz’in davası ilk derece mahkemesi tarafından reddedilir. Hukuk felsefesi açısından bakıldığında da Bentham, Austin ve Hart gibi hukuki pozitivistlere göre karar yerindedir. Çünkü mahkeme kanunun ya da kararın içeriğinin ve sonucun ahlaki, toplumsal boyutlarını dikkate almadan kanunu uygulamak zorundadır.⁵⁶ Onların bakış açısına göre, Moritz’e kanun diğer herkese uygulandığı gibi uygulanmış ve bu nedenle de ilk derece mahkemesi adil bir karar vermiştir. Ancak Moritz bu kararın anayasaya aykırı olduğunu savunarak temyize gitmek istemiştir. Uzun bir süre davayı temyize götürecek avukat da bulamadığından davasından vazgeçmişken Ginsburglar davayı temyize götürmeye gönüllü olmuşlardır. ABD’de yargıda temyiz ilk basamağı federal temyiz mahkemesidir. Temyiz mahkemesine itiraz ise yüksek mahkemede yapılmaktadır.

Ginsburglar Federal temyiz mahkemesinde davayı kazandıktan sonra ise emsal kararların da etkisiyle ilgili maddenin ‘kadın ve dul’ kısmı, ‘bakım üstlenen birey’ olarak değiştirilmiştir.⁵⁷

V. YARGISAL TUTUM KAVRAMI IŞIĞINDA EŞİTLİK SAVAŞÇISI FİLMİNİN DEĞERLENDİRMESİ

Filmde bahsi geçen ve Ginsburglar tarafından temyize taşınan davanın Türkiye’de karşılığına bakacak olursak, idare mahkemesinden ret

⁵⁵ Internal Revenue Code of 1954, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-68/pdf/STATUTE-68A-Pg1.pdf>, 70. Maddenin ilk bendinin orijinali şu şekildedir: GENERAL RULE. — There shall be allowed as a deduction expenses paid during the taxable year by a taxpayer who is a **woman or a widower** for the care of one or more dependents (as defined in subsection (c) (1)), but only if such care is for the purpose of enabling the taxpayer to be gainfully employed.

⁵⁶ TORUN, s. 265-269.

⁵⁷ <https://law.justia.com>, 214. Maddenin emsal kararlar etkisiyle 1971 de değişmiş hali; "(a) Allowance of Deduction.-In the case of an **individual** who maintains a household which includes as a member one or more qualifying individuals (as defined in subsection (b) (1), there shall be allowed as a deduction the employment-related expenses (as defined in subsection (b) (2)) paid by him during the taxable year." olarak düzenlenmiştir.

alan davalı, temyiz için Bölge İdare Mahkemesine (BİM) gider ve filmde gösterilen BİM’de görüşülen davadır. Oradan çıkan karara itiraz için ise Türkiye’de Danıştay’a gidilmektedir. Ancak ABD’de federal sistem olduğundan oradaki temyiz süreçleri Türkiye’den farklıdır. Filmde ele alınan Amerikan sistemi olsa da dava sürecindeki insani taraflar her ülkede karşılaşılabilecek durumlardır. Yargısal tutumla ilgili yapılan birçok ülke çalışmasında da benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmüştür.⁵⁸

Eşitlik Savaşçısı filminde doğrudan vurgu yapılmasa da hukuk dünyasının tutumu dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Günümüzden uzak zamanlara dayandığı için artık mahkemelerin bu şekilde olmadığını ifade edenler olacaksa da yapılan yargısal tutum ve yargıç davranışı çalışmaları göstermektedir ki⁵⁹ yargıçları etkileyen ana konu ve faktörler değişmekle birlikte, kişisel düşünceler ve tecrübelerden etkilenme devam etmektedir. Epstein ve arkadaşlarının⁶⁰ yakın dönemde verilen stratejik modele dayalı mahkeme kararlarını ortaya koyan çalışmalarına ek olarak Routledge ve Oxford gibi önemli yayınevlerinin yargısal davranış üzerine çıkardığı el kitapları da yargısal davranış ve tutumların önemini devam ettirini göstermektedir. Özellikle emsal kararların ve içtihat hukukunun önemli olduğu sistemlerde yargıçların bakış açısı kararı

⁵⁸ GEGENAVA, D. “Constitutional Court of Georgia as Positive Legislator: Transformation and Modern Challenges” *Polish-Georgian Law Review*, 2007. s. 3., IRANİ, P. K. “The Courts and the Legislature in India.” *Int'l & Comp. LQ*, 14, 950, 1965., ROBINSON, Z. “Comparative judicial attitudinalism: A preliminary study of judicial choices in Westminster legal systems.” *U. Chi. Legal F.*, 209, 2011. Taylor, M. M., *Judging policy: courts and policy reform in democratic Brazil*. Stanford University Press, 2008.

⁵⁹ POURMOHAMMADİ, Reza, YUSEFİ, Mohammad Mahdi and FORUSHANİ, Mohaammad. “Judges’ social Backgrounds And Judicial Decision-Making.” *Law Quarterly* 51.3, 2021, pp. 409-427.

⁶⁰ EPSTEIN, Lee, ŠADL Urkša, and WEİNSHALL Keren. “The Role of Comparative Law in the Analysis of Judicial Behavior.” *American Journal of Comparative Law*, forthcoming, 2021. EPSTEIN, Lee, “Some Thoughts on the Study of Judicial Behavior”, *William & Mary Law Review*, Cilt 57, Sayı 6, 2016, s. 2017-2073 NELSON, Michael J. & EPSTEIN Lee. “Human Capital in Court: The Role of Attorney Experience in US Supreme Court Litigation.” (2021).

doğrudan etkilemektedir.⁶¹ Aynı şekilde Yıldırım ve arkadaşlarının⁶² çalışmalarında da görüldüğü gibi günümüz Türkiye'sinde de Anayasa Mahkemesi kararlarında yargısal tutumun etkisi görülmüştür.

Film özelinde düşünülecek olunursa da temyiz mahkemesindeki yargıçların özelliklerinin, görüşlerinin taraflarca önceden incelenmesi ve tarafların savunmalarını yargıçlara göre hazırlaması kanunlara ya da duruma göre değil, doğrudan kişileri etkilemeye yönelik çalışıldığını göstermektedir. Mahkemede görevli olan yargıçlardan birinin yerinde Harvard Hukuk Fakültesi dekanının görev yapması durumunda, davanın kesinlikle farklı sonuçlanacağı ortada olması, mahkeme ve kararlardan ziyade yargıç tutumunun sonucu belirlediğinin bir göstergesidir. Film de kısa olsa da idarenin avukatlarının Harvard'ın dekanı ve birkaç hukukçuyla daha bir araya gelerek temyiz davasına bakacak yargıçları tek tek ele alması ve hangisinin neye göre karar verdiği hangisine nasıl yaklaşımları gerektiği ve hatta yargıçları nasıl istedikleri sonuca yönlendirebilecekleri üzerinde yaptıkları tartışmalar gösterilmektedir. Bahsi geçen sahne aynı yasalara ve emsal kararlara bakacak olan üç yargıcın farklı sonuca varabileceğini de gösteren bir örnektir.

"Hakimler emsal kararlara uymak zorundadır. Ama kültürel değişimi yok sayamazlar. Bir mahkeme günün hava şartlarından etkilenmemelidir. Ama dönemin ikliminden etkilenecektir." Bu önemli tespit Ginsburg'un katıldığı derslerden birinde Profesör Paul A. Freund'un vurgu yaptığı bir cümledir. Filmin birçok yerinde tekrarlanan bu cümle mahkemenin nasıl karar vermesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

Filmde davaya hazırlık sürecinde tarafların yargıçları kişisel olarak incelemesi ise esasen yargıç tutumu çalışmalarında yapılmaya çalışılan şeyin ta kendisidir. Yargıcın demografik özelliklerine, daha önceki iş tecrübelerine ve kararlarına bakılarak bir sonraki kararını tahmin etmek

⁶¹ EPSTEIN, Lee & LINDQUIST, Stefanie A. (Ed.), *The Oxford Handbook of US Judicial Behavior*, Oxford University Press, 2017. HOWARD, Robert M., & RANDAZZO, Kirk A., eds. *Routledge Handbook of Judicial Behavior*. Routledge, Taylor & Francis Group, 2018.

⁶² YILDIRIM, Engin, Aziz KUTLAR, and Serdar GÜLENER. "1962-1982 Dönemi Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Yargısal İdeal Noktalarının Belirlenmesi." *Amme İdaresi Dergisi* 50.4, 2017, ss. 1-31.

ya da istenen karara yönlendirecek şekilde dosyayı hazırlamak mümkün görünmektedir.

Filmde kurgusal tarafların bulunması nedeniyle mahkeme süreçlerini birebir yansıttığını söylemek doğru olmasa da akademik literatürde, yıllarca hukuk dünyasında görev yapmış yargıç ve avukatların hatıratlarında, hatta mahkeme kararlarında gözlenenlerin de filmde anlatılardan çok farklı olmadığı anlaşılmaktadır. Benzer davaların farklı mahkemelerde farklı sonuçlanması ya da belirli bir dava için her üst mahkemede farklı karar verilmesi de davayı inceleyen kişilerin sonuçta etkili olduğunu gösterir. Bunun nedeni de aynı vaka, aynı kanunlar ve aynı emsal kararlara başvurmalarına rağmen aynı sonucu elde etmemiş olmalarıdır.

Filmde yargıç davranışını etkileyen faktörler; dönemin erkek egemen anlayışı ve bunun aksinin hiç düşünülmemesi, yargıçların yetiştiği okulun ekolünün etkisi (Harvard'ın kadına bakışının karar vericide bir bakış açısı oluşturması), dava taraflarının cinsiyeti ve ırkı (filmde bir siyahinin davası görülmesi de kadın ve siyahi karşılaştırmalarına sık sık yer verilmesi ırka karşı da ön yargılı bir tutum olduğunu göstermektedir), daha önceki benzer dosyalarda verilen emsal kararlar ve az da olsa dönemin şartları olarak sıralanmaktadır.

SONUÇ

Çalışmada yargısal tutum kavramının Eşitlik Savaşçısı filmindeki yansımaları üzerinden yargısal karar vermenin hangi faktörlerden etkilendiği somutlaştırılmaktadır. Filmde genel olarak, ilgili dava süreci, dava boyunca hem savunma hem de iddia makamının mahkeme salonu dışında kendi içlerinde yaptıkları tartışmalar, davadaki hakimlerin özelliklerini eski davalarını inceleyip ona göre savunma hazırlama çabaları, duruşma salonunda tarafların konuşmaları sırasında yargıçların ve izleyicilerin tepkileri vs. göz önünde bulundurulduğunda yargısal karar vermenin birçok bileşeni olan karmaşık bir süreç olduğu görülmüştür. Tarafların çabaları bir yandan davayı kazanmakken diğer taraftan da dava sonucu bir prestij konusu haline gelmiştir. İki taraf da dava sonucunda çok şeyin değişeceğini düşünmektedir. Filmde coşku getiren bir sonuçla Ginsburg'un müvekkili kazanmış ve sonuç büyük yankı uyan-

dirmiştir. Bu sonucun yansıtılması seyirciyi memnun etmek için abartılmış olsa da ilgili dava sonrası Amerika Birleşik Devletleri'nde karar emsal kabul edilmiş ve ilk olarak vergi hukukunda sonrasında ise farklı davalarda ve yasal düzenlemelerde değişikliğe yol açmıştır.

Dava sonucunun gerçek hayattaki yansımalarının yargısal tutumun önemini kanıtladığını söylemek mümkündür. Bu açıdan filmin yargıda yargıcın ne kadar önemli olduğunu ve yargıcın bir birey olarak da tüm yanlarının dikkate alınarak karar verme çalışmalarının yapılması gerektiğini farklı bir bakış açısıyla göstermesi özellikle hukuk öğrencileri tarafından izlenmesine ayrı bir önem kazandırmıştır. Dava boyunca yargıçlara ulaşmaya çalışan tarafların asıl endişesi kadın- erkek eşitliğine ve devamında birçok alanda erkek egemenliğin ortadan kalkacağına neden olan bir etkinin doğacağıdır. Nitekim dava sonucunda yaşananlar da haklı olduklarını göstermiş, basit gibi görünen bir dava toplumda ve yargıda ciddi değişikliklere sebep olmuştur. Aynı şekilde o dönemde avukatlık bile yapamayan Ginsburg yaşanan değişimlerle Yüksek Mahkemede yargıçlığa kadar yükselebilmiştir.

Çalışmada yapılmaya çalışılan, ilgili dava ya da filmdeki görüşlerin ya da yaşananların değerlendirilip doğruluğunu savunmaktan öte yargısal tutumun basit bir örnek üzerinden anlatılmaya çalışılmasıdır. Bu nedenle yargısal tutum çalışmalarının okunması hukukla ilgili yapıtları takip ederken farklı bir bakış açısı kazandıracığı gibi gündelik hayatta hukuk dünyasına bakışımızın da değişmesinde etkili olacaktır.

Yargısal tutum kavramı yargıçların karar verirken yasalar dışında kişisel tercihleri, dönemin şartları hatta farkında olmadan geçmiş hayatlarından bile etkilendiklerini göstermektedir. Yargı kararlarına baktığımızda aynı davanın ilk derece mahkemede verilen kararının aynı yasalar çerçevesinde temyiz aşamasında ve üst mahkemelerde farklı sonuçlanması bile yargıcın bakışının sadece yasalardan etkilenmediğini ve farklı etkenlerin olduğunu ortaya koymaktadır.

Son olarak altının çizilmesi gereken nokta, filmle ilgili değerlendirme yapılırken anlatılan dönemin 1970'li yıllardan 1990'lara kadar ki dönemi ve ABD yargısını yansıttığıdır. Günümüze çok yakın olmayan farklı bir ülkedeki sistemi özellikle bir film üzerinden Türkiye ile karşı-

laştırmak çok yerinde bir yaklaşım olmadığı düşünülebilir. Ancak yargısal tutum literatürünün ortaya çıktığı ve ampirik çalışmaların özellikle 1960 sonrası ve ABD mahkemeleri üzerinden yapıldığı göz önünde bulundurulursa literatürü anlamak ve Türkiye'yi de yargısal tutuma göre inceleyebilmek için Eşitlik Savaşçısı filmi ilk adım olarak kabul edilebilir.

KAYNAKLAR

- AKBAŞ, Kasım, "Ronald Dworkin: Pozitivizmin ve Doğal Hukukun Eleştirisinden Bir 'Yargılama Kuramı'na", Çağdaş Hukuk Düşüncesine Giriş, UZUN, Ertuğrul (ed.), İthaki Yayınları, İstanbul, 2015, s. 195-212.
- ARONSON, E., Wilson, T. D., AKERT, R. M., & GÜNDÜZ, O. Sosyal Psikoloji. Kaknüs Yayınları, 2012.
- BAUM, Lawrence, "Motivation and Judicial Behavior: Expanding the Scope of Inquiry." (Klein, David E., and Gregory Mitchell, eds). The Psychology of Judicial Decision Making, 2010, pp.3-25.
- BAUM, Lawrence, Judges and their Audiences: A Perspective on Judicial Behavior., 2006.
- BAUM, Lawrence, The puzzle of judicial behavior. University of Michigan Press, 2009.
- CARDOZO, Benjamin N., The Nature of the Judicial Process, Yale University Press, New Haven, 1921.
- CARDOZO, Benjamin N., Yargı Sürecinin Doğası (Çev. Muzaffer DÜLGER ve Sedat ERÇİN), İstanbul Tekin Yayınevi, 2018.
- CEYLAN, Şule Şahin. HLA Hart'ın Hukuk Kavramı. On İki Levha Yayıncılık, 2014.
- DEDE, Savaş, "Toplumsal Faktörlerin Hâkimlerin Kararları Üzerindeki Etkisi". Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, 2017.
- DWORKIN, Ronald M. "The model of rules." The University of Chicago Law Review 35.1, 1967, pp. 14-46.
- EPSTEIN, Lee & LINDQUIST, Stefanie A. (Ed.), The Oxford Handbook of US Judicial Behavior, Oxford University Press, 2017.
- EPSTEIN, Lee, "Some Thoughts on the Study of Judicial Behavior", William & Mary Law Review, Cilt 57, Sayı 6, 2016, pp. 2017-2073.
- EPSTEIN, Lee, ŠADL Urkša, and WEİNSHALL Keren. "The Role of Comparative Law in the Analysis of Judicial Behavior." American Journal of Comparative Law, forthcoming, 2021. (<https://static1.squarespace.com/static/60188505fb790b33c3d33a61/t/60447b74c343a45fe3dd7194/1615100788882/JudBehCompLaw.pdf>)

- ERDOĞAN, Mustafa. *Anayasal Demokrasi*, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2015.
- GINSBURG, Ruth Bader, "Gender and the Constitution." *U. Cin. L. Rev.* 44, 1975.
- GINSBURG, Ruth Bader, "Sexual Equality Under the Fourteenth and Equal Rights Amendments." *Wash. ULQ*, 1979.
- GINSBURG, Ruth Bader, "Some thoughts on autonomy and equality in relation to *Roe v. Wade*." *NCL Rev.* 63, 1984.
- GINSBURG, Ruth Bader, & HUBER, Peter W. HUBER. "The Intercircuit Ccommittee." *Harv. L. Rev.* 100, 1986.
- GINSBURG, Ruth Bader, & MERRITT, Deborah Jones "Affirmative Aaction: an Iinternational Hhuman Rrights Ddialogue." *Cardozo L. Rev.* 21, 1999.
- GINSBURG, Ruth Bader, *Speaking in a Judicial Voice*. New York University Press, 2001.
- HART, Herbert Lionel Adolphus, *The Concept of Law*, Oxford University Press, 2012.
- HEYWOOD, Andrew, *Siyasi İdeolojiler, Liberte*, 1997.
- HİRŞ, Ernest E. *Pratik Hukukta Metot (Güncellenmiş 8. Baskıdan Tıpkı Basım)*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 2018.
- HOWARD, Robert M. & KIRK A. Randazzo (Ed.), *Routledge Handbook of Judicial Behavior*, Routledge, 2017.
- HOWARD, Robert M., & RANDAZZO, Kirk A., eds. *Routledge Handbook of Judicial Behavior*. Routledge, Taylor & Francis Group, 2018.
- <https://cardozo.yu.edu/about-cardozo/about-benjamin-n-cardozo> (Erişim Tarihi: 20/03/2021)
- <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/469/466/79852/> (Erişim Tarihi: 19/09/2021)
- <https://time.com/5478411/on-the-basis-of-sex-true-story/> (Erişim Tarihi: 10/08/2021).
- <https://www.bbc.co.uk/programmes/w3ct047z>
- <https://www.beyazperde.com/filmler/film-237762/> (Erişim Tarihi: 30/ 08/ 2021)

<https://www.biography.com/law-figure/ruth-bader-ginsburg> (Erişim Tarihi: 30/08/ 2021)

<https://www.history.com/topics/womens-history/ruth-bader-ginsburg> (Erişim Tarihi: 27/09/2021)

https://www.imdb.com/title/tt0050083/?ref_=nv_sr_srsrg_0 (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

https://www.imdb.com/title/tt0055031/?ref_=nv_sr_srsrg_0 (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

https://www.imdb.com/title/tt0056592/?ref_=nv_sr_srsrg_0 (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

https://www.imdb.com/title/tt1070874/?ref_=nv_sr_srsrg_8 (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

https://www.imdb.com/title/tt1078588/?ref_=fn_al_tt_1 (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

https://www.imdb.com/title/tt1279180/?ref_=fn_al_tt_1 (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

<https://www.imdb.com/title/tt4669788/> (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

<https://www.imdb.com/title/tt4669788/> (Erişim Tarihi: 27 / 08/ 2021)

<https://www.youtube.com/watch?v=qRqe43iwhbw> (Erişim Tarihi: 02/09/2021)

<https://www.youtube.com/watch?v=QuB4vr6Elok> (Erişim Tarihi: 02/09/2021)

Internal Revenue Code of 1954,
<https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-68/pdf/STATUTE-68A-Pg1.pdf>.

KENNEDY, Duncan, *Modern Hukukun Kaderi*, Dost Yayınları, Ankara, 2017.

KLEIN, David E., & GREGORY Mitchell, eds. *The psychology of Judicial Decision Making*. Oxford University Press, XIII, 2010.

KLONOSKI, James R. / MENDELSON, Robert. I. (Ed.), *The Politics of Local Justice*, Little Brown, Boston, 1970.

METİN, Sevtap, (eds.), *Hukuku Sinemada Görmek*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2015.

MILES, Thomas J., & SUNSTEIN, Cass R. "The New Legal Realism." *U. Chi. L. Rev.* 75, 2008.

- MİSAFİR, Selim, Devlet ve İnsan Hakları Perspektifinden Hukuk ve Sinema, Ankara, Astana Yayınları, 2021.
- NELSON, Michael J. & EPSTEIN Lee. "Human Capital in Court: The Role of Attorney Experience in US Supreme Court Litigation.", 2021.
(<https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/714577?journalCode=jlc>)
- ODER, Bertil Emrah. Anayasa Yargısında Yorum Yöntemleri: Hukuksal Yöntem Bilime Dayalı Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Beta, 2010.
- ÖKTEM, Niyazi, & TÜRKBAGÇ, Ahmet Ulvi, Felsefe Sosyoloji Hukuk ve Devlet, Der Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2017.
- POURMOHAMMADI, Reza, YUSEFİ, Mohammad Mahdi, & FORUSHANI, Mohaammad. "Judges' social Backgrounds And Judicial Decision-Making." Law Quarterly 51.3, 2021, pp. 409-427.
- SEGAL, J. A., & SPAETH, H. J. The Supreme Court and The Attitudinal Model Revisited, Cambridge University Press, 2002.
- SEGAL, Jeffrey A, "Judicial Behavior", (Ed.) CALDEIRA, A. / KELEMEN, R. Daniel & WHITTINGTON, Keith E.: The Oxford Handbook of Political Science, Oxford University Press, 2008.
- SPAETH, Harold J. "The Attitudinal Model." In Contemplating Courts, ed. Lee Epstein. Washington, DC: CQ Press, 1995.
- TAYLOR, E. Hunter. "HLA Hart's Concept of Law in the Perspective of American Legal Realism." The Modern Law Review 35.6, 1972, pp. 606-620.
- TORUN, Yıldırım. Hukuk felsefesi. Orion Kitabevi, 2012.
- UZUN, Ertuğrul. "H.L.A. Hart: Kurallar Sistemi Olarak Hukuk." Çağdaş Hukuk Düşüncesine Giriş, UZUN, Ertuğrul (ed.), İthaki Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 139-165.
- WALUCHOW, Wilfrid J. "Hart, Legal Rules and Palm Tree Justice." Law and Philosophy 4.1, 1985, pp. 41-70.
- WEIDEN, David L. "Judicial politicization, ideology, and activism at the high courts of the United States, Canada, and Australia." Political Research Quarterly 64.2, 2011, 335-347.

- WEIDEN, David L. *Judicial Decision-Making In Comparative Perspective: Ideology, Law And Activism In Constitutional Courts*, unpublished doctoral dissertation, Austin, 2007.
- WILLIAMS, Damian. *Legalism, Judicial Rational-Choice, and the Majority Opinion in Citizens United*, 2018.
- WRIGHTSMAN, Lawrence S. "Judicial Decision Making: Is Psychology Relevant?" Vol. 11. Springer Science & Business Media, 2012.
- YILDIRIM, Engin KUTLAR, Aziz, ve GÜLENER, Serdar "1962-1982 Dönemi Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Yargısal İdeal Noktalarının Belirlenmesi." *Amme İdaresi Dergisi* 50.4, 2017, ss. 1-31.
- YILDIRIM, Engin, & GÜLENER, Serdar, "Anayasa Mahkemesi Kadın Üyelerinin Yargısal Tutumları: Ampirik Bir Araştırma." *Anayasa Hukuku Dergisi* 6.11, 2017, s. 51-84.